

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาความสำเร็จของเกษตรกรผู้เลี้ยง โคนมภายใต้แผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรของเกษตรกรจังหวัดเชียงราย ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยคือ เพื่อศึกษาความสำเร็จ และปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความสำเร็จในการเลี้ยง โคนม ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อความสำเร็จในการเลี้ยง โคนมภายใต้แผนปรับ โครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ เกษตรกรผู้เลี้ยง โคนมภายใต้แผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ของจังหวัดเชียงราย ปี 2538 , 2539 และ 2540 ทั้งหมดจำนวน 134 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามเพื่อรวบรวมข้อมูลต่างๆ และสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ และตัวแปรตามใช้การวิเคราะห์แบบ Chi-square Test ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม ของเกษตรกรที่ทำการเลี้ยงโคนมภายใต้แผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรในจังหวัดเชียงราย

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเป็นเพศชายทั้งหมด มีอายุระหว่าง 36 – 46 ปี คิดเป็นร้อยละ 45.5 ของเกษตรกรทั้งหมดมีอายุเฉลี่ย 42.93 ปี สมาชิกส่วนใหญ่ร้อยละ 90.3 มีสถานภาพสมรสและอยู่ด้วยกัน มีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 70.1 มีประสบการณ์ในการเลี้ยงโคนมมาก่อน ร้อยละ 12.7 อีก ร้อยละ 87.3 ไม่มีประสบการณ์มาก่อน ลักษณะการประกอบอาชีพมีสมาชิกที่เลี้ยงโคนมอย่างเดียว ร้อยละ 28.36 เลี้ยงโคนมและประกอบอาชีพอื่นร่วมด้วย ร้อยละ 71.64 ซึ่งมีรายได้จากการปลูกพืชอยู่ระหว่าง 10,001 – 30,000 บาท ร้อยละ 40.22 และมีรายได้จากการปลูกพืชเฉลี่ย 18,988.81 บาท มีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์ น้อยกว่า 10,000 บาท ร้อยละ 40.82 และมีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์เฉลี่ย 13,933.58 บาท มีรายได้จากการทำประมงน้อยกว่า 10,000 บาท ร้อยละ 58.83 มีรายได้จากการทำประมงเฉลี่ย 1,729.10 บาท มีรายได้รวมจากการเกษตรน้อยกว่า 25,000 บาท ร้อยละ 39.58 และคิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 33,767.16 บาท มีรายได้นอกภาคเกษตรอยู่ระหว่าง 5,001 – 25,000 บาท ร้อยละ 50.0 จากเกษตรกร 34 ราย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4,876.72 บาท เมื่อคิดเป็นรายได้รวมทั้งหมด สมาชิกมีรายได้น้อยกว่า 25,000 บาท ร้อยละ 40.63

จาก 96 ราย คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 39,606.57 บาท มีแรงงานในครัวเรือนทั้งหมด 2 คน มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 58.2 การจ้างแรงงานมีเพียงร้อยละ 15.7 เท่านั้น การฝึกอบรมในรอบปีที่ผ่านมาเกษตรกรได้รับการฝึกอบรมจากเจ้าหน้าที่ ร้อยละ 70.1 ระยะทางระหว่างฟาร์มของเกษตรกรถึงสำนักงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเลี้ยงโคนม คือ 1 – 5 กิโลเมตร และ 6 – 10 กิโลเมตร ร้อยละ 33.6 เท่ากัน ส่วนระยะทางจากฟาร์มของเกษตรกรถึงศูนย์รับซื้อน้ำนมดิบจะอยู่ไม่ไกลกัน คือ 1 – 5 กิโลเมตร ร้อยละ 47.0 การใช้เครื่องรีดนมในฟาร์มนั้นมีเกษตรกรใช้เครื่องรีดนมร้อยละ 74.6 มีการจัดทำฟางปรุงแต่งเสริมเป็นอาหารแก่โคในช่วงหน้าแล้ง ร้อยละ 55.2 การขนส่งน้ำนมดิบส่งศูนย์รวมนมนั้นเกษตรกรส่วนมากจะขนส่งเอง ร้อยละ 70.1

การได้รับข่าวสารความรู้ด้านปศุสัตว์ในรอบเดือนที่ผ่านมาโดยแบ่งประเภทของสื่อออกเป็น ดังนี้

1. โทรทัศน์ ในรอบ 1 เดือนที่ผ่านมา เกษตรกรร้อยละ 59.0 ไม่ได้รับข่าวสารจากโทรทัศน์ เกษตรกรร้อยละ 29.0 , 7.5 , 3.7 ได้รับในควมถี่ 1 – 6 ครั้ง / เดือน , 7 – 12 ครั้ง / เดือน , 13 – 18 ครั้ง / เดือน ตามลำดับ

2. นิตยสารการปศุสัตว์ ในรอบ 1 เดือน ที่ผ่านมา เกษตรกรร้อยละ 50.0 ได้รับข่าวสารจากนิตยสารการปศุสัตว์ ในควมถี่ 1 – 6 ครั้ง / เดือน เกษตรกรร้อยละ 49.3 , 0.7 ไม่ได้รับข่าวสารจากนิตยสารการปศุสัตว์ และได้รับในควมถี่ 7 – 12 ครั้ง / เดือน ตามลำดับ

3. เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ ในรอบ 1 เดือน ที่ผ่านมา เกษตรกรร้อยละ 68.7 ได้รับข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ ในควมถี่ 1 – 6 ครั้ง / เดือน เกษตรกรร้อยละ 13.4 ไม่ได้รับข่าวสาร เกษตรกร 8.2 , 5.2 , 3.7 และ 0.7 ได้รับข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ในควมถี่ 7 – 12 ครั้ง / เดือน , 13 – 18 ครั้ง / เดือน , 25 – 30 ครั้ง / เดือน และ 19 – 24 ครั้ง / เดือน ตามลำดับ

4. การพูดคุยกับเพื่อนบ้านในรอบ 1 เดือน ที่ผ่านมา เกษตรกรร้อยละ 64.2 ไม่ได้รับข่าวสารจากการพูดคุยกับเพื่อนบ้าน เกษตรกรร้อยละ 32.1 , 3.0 และ 0.7 ได้รับในควมถี่ 1 – 6 ครั้ง / เดือน , 7 – 12 ครั้ง / เดือน และ 13 – 18 ครั้ง / เดือน ตามลำดับ

5. หนังสือพิมพ์ ในรอบ 1 เดือน ที่ผ่านมา เกษตรกรร้อยละ 82.1 ไม่ได้รับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ เกษตรกรร้อยละ 17.9 ได้รับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ ในควมถี่ 1 – 6 ครั้ง / เดือน

การจดบันทึกบัญชีฟาร์มของเกษตรกร จะมีการจดบันทึกในเรื่องประวัติแม่โคที่มีอยู่เดิม และที่ซื้อใหม่ , การผสมพันธุ์ของแม่โค , ประวัติลูกโคเกิดใหม่ , ปริมาณน้ำนมที่รีดได้และ การทำวัคซีน มีเกษตรกรที่จดบันทึกร้อยละ 86.6 , 94.0 , 91.0 , 88.8 และ 76.9 ตามลำดับ เกษตรกรที่ไม่จดบันทึก ร้อยละ 13.4 , 5.9 , 8.9 , 11.1 และ 23.19 ตามลำดับ ส่วนการจดบันทึกเรื่องการถ่ายพยาธิ, การเป็นสัตว์ และ รายรับ/รายจ่าย มีเกษตรกรที่จดบันทึก ร้อยละ 56.7 , 60.4 และ 51.5 ตามลำดับ เกษตรกรที่ไม่ได้จดบันทึก 43.3 , 38.8 และ 48.5 ตามลำดับ ในเรื่องความรู้ในการเลี้ยงโคนมของ

เกษตรกร จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน ปรากฏว่าเกษตรกรได้คะแนนเฉลี่ย 17.63 คะแนน และมีเกษตรกรได้คะแนนน้อยกว่าคะแนนเฉลี่ย 54 คนคิดเป็นร้อยละ 40.29 และได้คะแนนมากกว่าค่าเฉลี่ย 80 คน คิดเป็นร้อยละ 59.70 โยมีเกษตรกรที่ได้คะแนน 17 – 18 คะแนนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.3 รองลงมาคือ 19 – 20 ,15 – 16 ,13 – 14 และ 10 คะแนน ร้อยละ 32.8 , 17.2 , 3.0 และ 0.7 ตามลำดับ และข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จจากการเลี้ยงโคนมของเกษตรกร โดยใช้รายได้ของเกษตรกรตามเกณฑ์ของกรมปศุสัตว์เป็นเกณฑ์ มีเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จจำนวน 87 ราย คิดเป็นร้อยละ 64.93 มีรายได้จากการขายผลผลิตทั้งหมดเฉลี่ย 154,301.36 บาท / ปี ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงโคนมทั้งหมดเฉลี่ย 81,576.93 บาท / ปี เกษตรกรที่ไม่ประสบความสำเร็จมีจำนวน 37 ราย คิดเป็นร้อยละ 27.61 มีรายได้จากการขายผลผลิตทั้งหมดเฉลี่ย 56,270.27 บาท / ปี ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงโคนมทั้งหมด 39,314.51 บาท / ปี ส่วนเกษตรกรที่เลิกโครงการมีจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 7.46

2. การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมภายใต้แผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร

ตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของสมาชิกโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมภายใต้แผนปรับโครงสร้าง และระบบการผลิตการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติมีอยู่ทั้งหมด 6 ปัจจัย ดังต่อไปนี้

1. สถานภาพการสมรส มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของสมาชิกโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมภายใต้แผนปรับโครงสร้าง และระบบการผลิตการเกษตรของจังหวัดเชียงราย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับนัยสำคัญ 0.01

2. ประสบการณ์การเลี้ยงโคนม มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของสมาชิกโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมภายใต้แผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรของจังหวัดเชียงราย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

3. การใช้เครื่องรีดนม มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของสมาชิกโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมภายใต้แผนปรับโครงสร้าง และระบบการผลิตการเกษตรของจังหวัดเชียงราย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับนัยสำคัญ 0.01

4. ระดับความรู้ในการเลี้ยงโคนม มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของสมาชิกโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมภายใต้แผนปรับโครงสร้าง และระบบการผลิตการเกษตรของจังหวัดเชียงราย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับนัยสำคัญ 0.05

6. การเปลี่ยนแปลงจำนวนแม่โคนม มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของสมาชิกโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมภายใต้แผนปรับโครงสร้าง และระบบการผลิตการเกษตรของจังหวัดเชียงราย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับนัยสำคัญ 0.01

3. ปัญหาและความต้องการในการดำเนินงานของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมภายใต้แผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิต การเกษตร

1. เกษตรกรประสบกับปัญหาอาหารชั้นมีราคาแพง
2. เกษตรกรประสบกับปัญหา โคนมให้น้ำนมต่ำ
3. เกษตรกรประสบกับปัญหาราคาน้ำนมคืบต่ำ
4. เกษตรกรประสบกับปัญหาขาดแคลนแปลงหญ้าที่ใช้เลี้ยง โคนม
5. เกษตรกรประสบกับปัญหาขาดแคลนเงินทุน
6. เกษตรกรประสบกับปัญหาอัตราการผสมติดต่ำ
7. เกษตรกรประสบกับปัญหาโคเป็น โรคเรื้อรัง
8. เกษตรกรประสบกับปัญหาขาดแคลนแรงงาน ในการเลี้ยง
9. เกษตรกรประสบกับปัญหาขาดแคลนพื้นที่เลี้ยง
10. เกษตรกรประสบกับปัญหาขาดแคลนแหล่งน้ำ ใช้

ความต้องการความช่วยเหลือจากทางราชการ และเอกชน

สมาชิกในโครงการ ได้แสดงความเห็นต่อความต้องการความช่วยเหลือสนับสนุนจากทางราชการและเอกชนตามลำดับ ดังนี้

1. เกษตรกรต้องการให้ราคาน้ำนมคืบสูงขึ้นกว่าเดิม
2. เกษตรกรต้องการให้อาหารชั้นราคาต่ำลง
3. เกษตรกรต้องการ ได้โคพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูงกว่าเดิม
4. เกษตรกรต้องการ ได้รับการอุดหนุนในเรื่องของยารักษาโรค
5. เกษตรกรต้องการพื้นที่สำหรับปลูกหญ้า
6. เกษตรกรต้องการให้มีจำนวนเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์เพิ่มขึ้น
7. เกษตรกรต้องการ ได้อาหารชั้นคุณภาพดี
8. เกษตรกรต้องการ ได้รับข่าวสารใหม่ๆเกี่ยวกับการเลี้ยง โคนม
9. เกษตรกรต้องการแหล่งน้ำสะอาดใช้ในการเลี้ยง โคนม
10. เกษตรกรต้องการ ได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยง โคนมให้ในเรื่องที่ประสบอยู่ หรือเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่างๆ

การอภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ภายใต้แผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร ที่สำคัญมี 5 ปัจจัยคือ

1. สถานภาพการสมรส เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของเกษตรกร จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า กลุ่มเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จเป็นเกษตรกรที่สมรสแล้วและอยู่ร่วมกันการที่บุคคลที่สมรสแล้วอาจจะอยู่รวมเป็นครอบครัวใหญ่หรือแยกครอบครัวออกมาเป็นครอบครัวเดี่ยวนั้น จำเป็นต้องมีความรับผิดชอบบุคคลในครอบครัว ในเรื่องค่าใช้จ่ายประจำวัน สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในครอบครัว การศึกษาของบุตร ฯลฯ อีกทั้งต้องพยายามยกฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวให้ดีขึ้น ดังที่ ดุจเดีว (2536) ศึกษาไว้คือ การที่สมาชิกของกลุ่มชุมชนเกษตรกรรมมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ผลทำให้เกิดแรงผลักดัน และมีความปรารถนาที่จะได้รับผลผลสำเร็จในการดำเนินงานตลอดจนไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค เพื่อต้องการให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดตามต้องการ ในทางกลับกันถ้าเกษตรกรยังไม่ได้สมรสหรือสมรสแล้วหย่าร้าง เกษตรกรจะดำเนินกิจการแบบไร้จุดหมายที่แน่นอน เนื่องจากขาดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ทำให้ไม่มีกำลังใจในบางขณะที่เกษตรกรประสบกับปัญหา แล้วเกิดอาการท้อแท้ ซึ่งส่งผลให้ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

2. ประสิทธิภาพในการเลี้ยงโคนม เป็นตัวแปร ที่มีความสัมพันธ์ กับ ความสำเร็จของเกษตรกร จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่วนมากเป็นเกษตรกรที่เริ่มเลี้ยงโคนมใหม่ยังไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งในกลุ่มนี้จะเห็นว่ามีเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จกับไม่ประสบความสำเร็จใกล้เคียงกัน แต่ในกลุ่มที่มีประสิทธิภาพในการเลี้ยงโคนมมาก่อนนั้นจะประสบความสำเร็จมากกว่า

3. การใช้เครื่องรีดนม เป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของเกษตรกร จากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรที่ใช้เครื่องรีดนม จะมีสัดส่วนของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จมากกว่าเกษตรกรที่ไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับ สหัทธยา (2535) กล่าวว่า ปัจจุบันเครื่องรีดนมมีการออกแบบสร้างมาอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งรีดนมได้เร็วและปลอดภัย และมีความสม่ำเสมอในการรีดนม อาจกล่าวได้ว่าถ้ามีแม่โครีดนมจำนวน 15 ตัว ก็สามารถที่จะจัดหาซื้อมาใช้และคุ้มค่า การใช้เครื่องรีดนมให้ได้ผลดีและปลอดภัยนั้นขึ้นอยู่กับวิธีใช้ที่ถูกต้อง จะสามารถรีดนมได้อย่างเต็มที่ และน้ำนมที่ได้ก็จะมีคุณภาพดีกว่าการรีดนมด้วยมือ ส่วนเกษตรกรที่ไม่ใช้เครื่องรีดนมก็มีผู้ที่ประสบความสำเร็จ แต่มีสัดส่วนที่น้อยกว่าผู้ที่ไม่ประสบความสำเร็จ

4. ระดับความรู้ในการเลี้ยงโคนม เป็นตัวแปรที่มีผลต่อความสำเร็จของเกษตรกร จากการวิจัย พบว่า เกษตรกรที่มีความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยง โคนมอยู่ในระดับที่ดีมาก และเกษตรกรที่มีความรู้ด้านการเลี้ยงโคนมในระดับดีมาก จะประสบความสำเร็จมากกว่า เกษตรกรที่มีระดับความรู้ในการเลี้ยงโคนมต่ำ กล่าวคือถ้าเกษตรกรที่มีระดับความรู้ในการเลี้ยง โคนมที่ดีก็สามารถนำความรู้และทักษะต่าง ๆ ที่รับรู้มาประกอบกับการปฏิบัติในการเลี้ยง โคนมให้ประสบความสำเร็จได้มากกว่า เกษตรกรที่ที่มีความรู้และทักษะในการเลี้ยง โคนมในระดับต่ำ

5. การเปลี่ยนแปลงจำนวนแม่โคนมที่เพิ่มขึ้น เป็นตัวแปรที่มีผลต่อความสำเร็จของเกษตรกร เพราะจากการวิจัยพบว่ากลุ่มเกษตรกรที่มีจำนวนแม่ โคนมเพิ่มขึ้นนั้นจะประสบความสำเร็จมากกว่าเกษตรกรที่มีจำนวนแม่ โคนมเท่าเดิม หรือลดลง เพราะจำนวนแม่ โคนมเป็นตัวผลิตผลผลิตที่จะออกจากฟาร์ม เพราะฉะนั้นถ้ามีจำนวนแม่ โคนมในสัดส่วนที่มากย่อมจะมีโอกาสประสบความสำเร็จมากขึ้น

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. จากการวิจัยพบว่า ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล คือ สถานภาพการสมรส และประสบการณ์ในการเลี้ยงโคนม มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จ เพราะฉะนั้น ระหว่างดำเนินโครงการ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเลี้ยง โคนมควรให้ความสนใจกับผู้ที่มีประสบการณ์แล้วอย่างจริงจัง และที่ไม่มีประสบการณ์ โดยการออกติดตามเยี่ยมเยียนและให้คำแนะนำปรึกษาอย่างใกล้ชิด และต่อเนื่อง เพื่อช่วยให้เกษตรกรที่ไม่มีประสบการณ์นั้น ได้ดำเนินการเลี้ยง โคนมอย่างถูกต้อง และประสบความสำเร็จ

2. จากการวิจัยพบว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ ระดับความรู้ในการเลี้ยงโคนม การใช้เครื่องรีดนม และการเปลี่ยนแปลงจำนวนแม่โคนม มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเลี้ยงโคนม เพราะฉะนั้นในระหว่างที่เกษตรกรดำเนินกิจการอยู่ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเลี้ยงโคนมควรมีการจัดฝึกอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรในเรื่องการเลี้ยงโคนม เช่น เทคนิคการใช้เครื่องรีดนม นำข่าวสารใหม่ ๆ ในวงการ โคนมมาเผยแพร่ให้เกษตรกรทราบ และแนะนำเกี่ยวกับการเพิ่มจำนวนแม่โคนมในฟาร์ม โดยการเก็บลูกโคเพศเมียไว้เป็นแม่พันธุ์เพื่อเพิ่มผลผลิตและขนาดของฝูงต่ออัตราส่วนแม่โคนมเพื่อให้คุ้มค่ากับการลงทุน

3. โคนมที่เกษตรกรได้รับในบางพื้นที่เป็น โคนมที่สั่งเข้าจากต่างประเทศ (นิวซีแลนด์ , ออสเตรเลีย) ซึ่งพบว่าในการให้นมบีแรก น้ามนที่ได้นั้นมีปริมาณน้อย และผสมคืดยากเนื่องจากเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเป็นเกษตรกรรายใหม่ ฉะนั้นในการจัดหา โคนมให้เกษตรกรควรจัดหา โคนมในประเทศ เพราะทนต่อโรค ดูแลจัดการง่าย และทำการปรับปรุงพันธุ์ให้มีสายเลือดสูงขึ้น

4. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเลี้ยงโคนมของรัฐบาล ควรหาพื้นที่ปลูกหญ้าสาธารณะให้แก่เกษตรกร โดยการประสานงานกับหน่วยงานอื่นเพื่อขออนุญาตใช้พื้นที่ว่างเปล่า ของหมู่บ้านหรือตำบล เพื่อนำมาใช้ปลูกหญ้าให้เกษตรกรได้ใช้ประโยชน์แปลงหญ้านั้น

5. หน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม ควรจัดหาเจ้าหน้าที่ผสมเทียมเพิ่ม และเจ้าหน้าที่ที่ทำการปฏิบัติงานนั้น ควรมีความรู้ความชำนาญในการผสมเทียมเป็นอย่างดีเพื่อให้บริการเกษตรกร ได้อย่างทั่วถึง และมีประสิทธิภาพ อีกทั้งควรอบรมให้ความรู้ในเรื่องการสังเกตการเป็นสัด การเตรียมโคเพื่อรับการผสมเทียม หรืออาจฝึกอบรมประจำกลุ่ม เพื่อทำการผสมเทียมให้แก่สมาชิกในกลุ่มแทนเจ้าหน้าที่ เพื่อลดปัญหาอัตราการผสมติดต่ำ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยเรื่องความสำเร็จของเกษตรกรผู้เลี้ยง โคนมภายใต้แผนปรับ โครงสร้างและระบบ การผลิตการเกษตรของเกษตรกรจังหวัดเชียงราย เป็นการศึกษาเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ในปี พ.ศ. 2538 , 2539 และ 2540 ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์กับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการปศุสัตว์ และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมที่เกี่ยวข้องเท่านั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรจะได้มีการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องต่างๆ ให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดประโยชน์มากขึ้น จึงมีข้อเสนอแนะ ในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ควรมีการศึกษาการถาวรภาพในการเลี้ยง โคนม ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมภายใต้แผนปรับ โครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร
2. ควรมีการวิเคราะห์ในเชิงเศรษฐกิจและการเงินของการดำเนินการเลี้ยง โคนมภายใต้แผนปรับ โครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร
3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบผลตอบแทนจากการเลี้ยง โคนมพันธุ์ ซาฮิวาล ฟรีเซียน ที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ กับ โคนมพันธุ์ ซาฮิวาล ฟรีเซียน ที่เลี้ยงในประเทศไทย
4. ควรมีการศึกษาประสิทธิภาพการดำเนินงานของสหกรณ์โคนมต่างๆ โดยการเปรียบเทียบสถานการณ์ที่ประสบความสำเร็จ กับสถานการณ์ที่ไม่ประสบความสำเร็จ ของสหกรณ์